

Váltó-sáv Alapítvány
Cím: 1074 Budapest, Hársfa u. 21.
Tel.: 352-6755
e-mail: alapitvany@valtosav.hu
szakmai vezető: Mészáros Mercedes
0670-501-3291

„Folyamatosan változtok, változik mindenki és minden.”

Bűnmegelőzés az oktató-nevelő munkában

Kiadvány pedagógusoknak

Alapítvány

Készítette: Csáki Anikó és Mészáros Mercedes

Ez a dokumentum az Európai Közösség pénzügyi támogatásával készült. A benne foglalt nézetek a Váltó-sáv Alapítvány nézetei, és ezért semmiképpen sem tekinthetők az Európai Közösség hivatalos állásfoglalásának.

Bp., 2004.

K:
Névtelen

*Valaki segíthetne.
Valamit elvesztettem.
De mondd, ki hallgat meg
Eme poros kis szegletben.*

*Hallja szavam bárki?
Rám senki sem kíváncsi?
Hisz egyre lejjebb zuhanok,
Mit életem adott: foszladoz.*

*Kezek nem nyúlnak felém?
„Gyere, itt van, tessék: legyél!”
Egyre inkább csak marnak
Kik nekem jót nem akarnak.*

*Segítséget én kitől várjak?
Panaszommal hova álljak?
Ki az, ki adja jobbját
Segíteni rajtam próbál?*

*Lassan lesz életem:
Kilátástalan, névtelen.
Nem tudom, mit tegyek,
Tehetetlen szenvedek.*

(1997. 07. 01. Budaörs)

„Ehhez inkább emberszeretetet kell, mint tanszeretetet.”

(Részlet kriminális életvezetésű fiatalokkal készített életútinterjúból)

Alapítványunk tevékenységeinek magja 1997 májusában kísérletként indult, amikor a Belvárosi Tanoda Alapítványi Gimnázium (Budapest) két diákja előzetes letartóztatásba került, mely a bűncselekmény súlyosságát tekintve akár évekre is elhúzódhatott. Úgy véltük, hogy ebben a speciális helyzetben sem szakítjuk meg kapcsolatunkat velük, és a lehetőségekhez képest támogatjuk őket jelenlegi élethelyzetükben is.

Másfél éves előkészítés után 1999 őszén indítottuk meg azt a "börtönmunkát", amely előzetes letartóztatásban lévő fiatalok oktatását (gimnáziumi érettségi vizsgára való felkészítését) és esetkezelését (a speciális helyzetben támogató, személyiségformáló és -fejlesztő program kidolgozását) jelentette. Tevékenységünket 2001 januárjától terjesztettük ki elítélt fiatalokra is, akik legfeljebb másfél-két év múlva szabadulnak.

2002. augusztus 01-én megalakult a **Váltó-sáv Alapítvány**, melynek tevékenysége a büntetés-végrehajtási intézetekben előzetes letartóztatásban lévő vagy ítéletüket töltő, valamint szabadlábon lévő vagy szabadult, kriminális életvezetésű fiatalkorúak és fiatal felnőttek (16-30 éves) megkeresése, gondozása, képzése, mentálhigiénés ellátása, reszocializációja, a társadalomba való beilleszkedési esélyek növelése. Az Alapítvány munkájával bűnmegelőzési feladatokat vállal fel.

15 év deviáns fiatalokkal töltött idő és 7 év „börtönmunka” után, tapasztalataink alapján úgy gondoljuk, hogy minden, gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozó szakembernek, tanárnak és pedagógusnak fel kell készülni a deviáns viselkedésjegyek felismerésére, azok kezelésére, az iskolából való kimaradás megelőzésére, és mindehhez saját személyük, személyiségük folyamatos fejlesztésére. Hisszük, hogy az iskolából való kimaradás megelőzése, a diákok megtartása minden esetben jobb megoldás, mint eltávolításuk, mert ez egy deviáns karrier első lépcsője lehet.

Ezen túl biztos, hogy a devianciákkal való foglalkozásnak, segítségnek csak alternatívák bemutatásán alapuló, folyamatos szakmai segítő-konzultatív rendszerű közös és állandóan megújuló útkeresés lehet a módja, és nem egységesített megoldási sablon.

A deviancia kezelése értelmünkben olyan komplex beavatkozási mód, amely a segítő munkán belül, speciálisan képzett szakemberekkel, személyközpontú szellemben, a deviáns létformára, karrierre mint egészre reagálva, a probléma megjelenési helyén működik. A deviancia pusztá kimondása csupán megbélyegzés. Csak akkor van értelme, ha a beavatkozás azzal egy időben megkezdődik.

Kiadványunk elsősorban gondolatébresztő, a problémával – deviancia, kriminalitás, drog stb. – történő foglalkozás elkezdését kívánja elősegíteni, és tartalmaz néhány praktikus információt a témában.

A deviáns karrier szakaszai

Fiatalkorú bűnelkövetők gyermekkorának tanulmányozásakor felismerhetővé váltak azok a szocializációs és személyiségzavarok, melyek társadalmi, családi és iskolai ártalmak hatására alakultak ki, és a későbbi kriminalitás gyökereinek tekinthetők (Fodor, 2000).

Általánosságban elmondható, hogy a veszélyeztetett fiatalok kisgyermekkorától állandó érzelmi kielégítetlenség jellemzi. Kötődési igényét nehezen, vagy egyre kevésbé tudja realizálni. Hamar megtapasztalja a védettség, az állandó és biztonságos felnőttkapcsolat – minta – hiányát. Egyre több kudarc éri mind érzelmi téren, mind pedig az iskolai életben. Kialakul benne a felnőttekkel szembeni oppozíció, menedéket a kortárskapcsolatok és szubkultúrák jelentenek számára.

I. A deviáns karrier antiszociális szakasza: szélsőséges érzelmi reakciók (gátoltság, szorongás vagy fokozott hevesesség), és önértékelési problémák lépnek fel. A viselkedés szintjén nyugtalanító tünetek érzékelhetők, melyet a „nehezen kezelhetőség, problématicusság” fogalmakkal minősít a környezet.

II. A deviáns karrier prekriminális szakasza: a deviáns veszélyeztettség egyre jobban körvonalazódik, de még nem jellemző a bűncselekmény elkövetése. Az érzelmi életben azonban egyre döntőbb lesz a felfokozott intenzitású agresszív feszültség, valamint a birtoklás- és hatalomvágy. A korábbi laza kötődések is fellazulnak, így ezt az állapotot a sodródásra való készség jellemzi. A fiatal lényegében kikerül az intézményes nevelés hatása alól: ebben az időszakban marad ki, vagy „rúgják ki” az iskolából.

III. A deviáns karrier kriminális szakasza: a feszültségtűrés zavarai, az agresszív telítődésre való hajlam, az időtényező hiánya a viselkedés szabályozásában, a viselkedést szabályozó erkölcsi normák hiányos vagy „más” volta érvényesül, mely a bűncselekmény(ek) elkövetéséhez, majd letartóztatáshoz vezet.

„Először is sikerült megszereznem nagy munka és küzdelmek árán az osztály legrosszabb gyermeke kategóriát, majd az évfolyam legrosszabbja, és ötödik-hatodikban sikerült begyűjtenem az iskola legrosszabb diákja címet.

És ezt hogy vívtad ki magadnak?

Hát ezt ki lehet harcolni nagyon könnyen... valahogy úgy jött, mindig sikerült valami olyat csinálni, ami nagyon nem passzolt az iskola intézményes keretei közé... nem vittek el nyolcadikos osztálykirándulásra, kettést adtak mindenkől, pedig 3,5-6-os tanuló voltam, annak ellenére is, hogy rossz voltam... Tehát nehezen kezelhető... még csak talán az sem, hanem lusták voltak venni a fáradságot, hogy foglalkozzanak velem...”

„Sok mindenben benne voltam. Mindenféle, ami rossz dolog, abban én benne voltam. Nem a bűnözés...”

Hanem?

Rossz. Ha volt valami, verekedéstől kezdve, igazi rossz gyerek voltam, csak már egyre jobban komolyodott...

Van-e valami jelentős élményed, akár negatív, akár pozitív az általános iskolából?

Hajajj. Volt olyan, hogy az igazgató felállított és nyilvánosan megszégyenített az osztály előtt. Ez nem volt rossz... Azt gondolta, hogy rosszat tesz, de nem érdekelt senkit. Mindig zaklattak, hogy ez már megint biztos ő volt...

Miket csináltál?

Elmentünk az ABC-be, és vettünk körzőket. Utána bementünk a tanári irodába és azt mondtuk, hogy találtunk egy körzőt. És amikor valaki talált valamit, elmondták a tanárok, hogy be kell vinni a tanárba, és le kell adni, és akkor megkérdezik, hogy kié, és az visszakapja. És azzal az indokkal mentünk be, hogy találtunk egy körzőt. Bekopogtunk, és ha nem volt benn senki, akkor szépen ellopokdtuk a pénzt.

A tanáriból?

Persze.

Hány éves voltál ekkor?

Fiatal, kicsi.

És ezt miért csináltátok?

A pénz miatt. Elmentünk venni süteményt, csokoládét. De a végén már annyira jól ment a lopás, hogy már bármit el tudtunk lopni, és már nem kellett pénz sem.

Otthonról, ha szükséged volt valamire, akkor azt nem kaptad meg?

Otthon is elloptam.

Ez hogyan kezdődött el?

Úgy, hogy én meg akartam venni, konkrétan nekem kellett valami, meg akartam szerezni olyan dolgokat, amik nekem kellett, és tudtam, hogy nem tudom megvenni, és nekem otthon nem veszik meg. Egy szép tolltartót. Vettek tolltartót, de nekem nem olyan tolltartó kellett. Most a szülő az nem fog foglalkozni velem, hogy milyen tolltartó, mert kisebb dolguk is nagyobb annál, hogy most ez vagy az a tolltartó. És akkor én megszereztem magamnak, láttam, hogy el lehet hozni, és ez milyen könnyen megy, tök jó, és hát akkor legyen benne toll is. Filcek. És akkor szépen garnitúrákba, ilyen toll, olyan toll.”

„...mesélte az egyik srác, hogy ő volt kint, feltört egy újságárust, és hogy milyen buli volt, mennyi cuccot elhozott onnan, rengeteg cd-s meg szex újság, meg mindenfélét, és hogy menjünk ki. Hát akkor menjünk ki, voltunk hárman, kimentünk, feltörtük először az újságárust, és így indult el a lavina.

Ezt miért csináltátok?

Egy az, hogy buli, unaloműzés, akkor ezt éjszaka csináltuk persze, meg hát pénzt is láttunk benne, de hát mondjuk volt olyan, hogy megpakoltunk egy újságárusnál két doboz csokit, felvittük, megettük az összeset. És annyi hasznom lett belőle, hogy eladtam, öt-hat újságot, meg egy-két cd-s újságot.

És hány éves voltál, amikor elkezdődtek ezek az ügyek?

Durván 15-től, 15 elejétől 16-ig.

Utána hogy folytatódott?

Általában mindig egy másik sráccal mentem csinálni a balhét, és egyszer kijött velem egy új srác, és az mondta, hogy milyen uncsi az újságolás, csináljunk valami mást. És mondta, hogy tudja, hogy kell feltörni az autókat. Na akkor kimentünk, megpróbáltunk egy autót, elmenekültünk, utána gondolkoztunk, akkor aznap éjszaka 36 kocsit végigtörtünk és pakoltuk ki úgy, ahogy volt, visszazártuk, és hát végül is úgy működött a csavarhúzó, mint egy kulcs, kinyitottam, kivettem, ami kell...”

„És mit csináltál egész nap meg egész este?

Hazudtam, loptam, csaltam.

Ezek az ügyeid mikor kezdődtek?

Már olyan 12 éves koromban.

Emlékszel arra, hogy ez mikor és hogyan jött? Honnan jött az ötlet?

Hát elmentem húsvétkor locsolkodni, és akkor begyűjtöttük a dolgokat.

Hogyan?

Elmentek a piros tojásért, és akkor ott volt a táskájuk, kivettük a pénztárcát, vagy ami volt a házban, ilyen kisebb dolgok, azt megfogtuk, és vittük. Így kezdődött...

Mire kellett a pénz?

Először flipperekre, játékautomatákra, aztán kábítószerre, ruhákra. Ilyen apróságokra.

Mikor kezdtél el kábítószerrel?

Még nem voltam 14 éves, 13 és fél évesen.

A szüleid tudtak ezekről az ügyeidről?

12 éves koromban megszakadt apámmal a kapcsolat, anyám meg nem nagyon foglalkozott velem, meg nem is nagyon tudott mit csinálni, mert nem nagyon tudott kordában tartani.

Ez azt is jelentette, hogy az összes szabadidőd 12 éves korodtól lopásokkal, rablásokkal telt, vagy mivel foglalkoztál még ezek mellett?

Nagy részét ez tette ki, később már a bulizgatások, kábítószerrel. Még később a pénzszerzés, hogy legyen kábítószerre pénzem. Akkor már muszáj volt.”

„Hogyan kezdődött a bűnöző életviteled?

12-13 éves korban. Úgy kezdődött, hogy ellopok egy túró rudit, aztán jött minden... Aztán loptam egy biciklit, aztán este mentem, megtetszett a magnó egy autóban, vagy láttam egy jó kabátot, vagy láttam, hogy van ott egy pénztárca, fogtam, betörtem a szélvédőt, az oldalablakot és kiszedtem gyorsan.

Milyen megfontolásból tetted ezt?

Pénzszerzés céljából.

Azért, mert neked egyáltalán nem volt pénzed?

Azért volt ez az egész, azért kezdtem bele ebbe a bűnözői tevékenységbe, mert az osztálytársaim többnyire olyanok voltak, akiknek a szülei nagyon jól álltak. Láttam, hogy minden hónapban új nadrág, új cipő, új pulcsi félévente, ha tél volt, akkor egy tél alatt 2 új kabát, és nem ilyen 5000 forintos, hanem 50-60000 forintos kabátok, ami akkor nagyon nagy szó volt. Olyan márkák, mint Nike, Devergo, Versacci, ilyen cuccokban jártak. Én meg ugye, akkoriban csak amit anyukámék vettek, abban járkáltam, és az mind lengyel piaci, meg turkálóból.

A kisebb lopásoktól hogy vezetett az út a rablásokig?

Jó kérdés. Az én esetemben ez úgy történt, hogy láttam, hogy ez milyen könnyű. Mert az első túró rudi az olyan volt, hogy leizzadtam, minden bajom volt, kivert a víz, tiszta piros voltam, nem mertem ránézni a pénztárosra.

De másnap, amikor a következő túró rudit elemeltem, akkor már könnyű volt. Akkor már nem voltam olyan sokat benn a boltban, nem nézelődtem annyit, ez így egyre rutinosabb lesz. Aztán jön az, amikor az ember bemegy, megnézi, kibontja, megeszi és kimegy. Ennyi. És akkor jön a többi, jönnek a nagyobb dolgok... Aztán jöttek sorban, amit az előbb mondtam: a biciklilopások, az autókból kiemelni a dolgokat. Aztán ugye jött egy fondorlat, talán túl sok filmet néztem, mert a filmekben általában, hú milyen könnyű egy rablást megcsinálni, meg ugye hopp, veszek egy fegyvert. Mondjuk, nem tudom, hogy a közemberek mennyire vannak azzal tisztában, hogy nem olyan könnyű fegyvert vásárolni, mint amilyennek feltűntetik. Ez azért nem úgy van, hogy na most én oda megyek és veszek. Hanem ehhez kapcsolat kell... Aztán hozzájut az első normális fegyveréhez, elmegy a military shop-ba, megveszi az első simaszkját, vagy kimegy a lengyel piacra, vagy nem tudom, hogy milyen piacok vannak most, vesz egy kukás sapit, mindenki ismeri, ez a fekete, ilyen hosszú. Kívágja a szemeket, aztán elindul, szétnéz, meglátja a számára úgymond megfelelő helyet. Mondjuk én nem így csináltam, én előre mindig megnéztem, kiszámoltam, mennyi lehet, tehát felkészültem."

„Ha nem tudok iskolába járni, a szokásos. Ha nincs iskola, akkor nincs munkahely, ha nincs munkahely, akkor nincs pénz. Akkor bűnözés van.”

(Részletek kriminális életvezetésű fiatalokkal készített életútinterjúkból)

Kriminális és ex-kriminális fiatalok életútjainak vizsgálatából kiindulva az tapasztalható, hogy az iskola deviáns, bűnözői karrierük kibontakozásának megakadályozásában sokat tehetett volna. Ezért fontos lenne megismerkedni a pedagógusoknak ezzel a speciális problémával, felkészíteni őket arra, hogy saját osztályukban, saját tanítványaik esetében is bármikor előfordulhat akár ilyen szélsőséges deviancia, és megosztani velük, hogy a rehabilitációban milyen típusú tanítás és törődés, foglalkozás segíthet.

Kiemelten fontos, hogy a pedagógusképzésben megjelenjen az a szemlélet, hogy nemcsak jól tanuló, "problémamentes" diákok vannak, hanem a padokban más típusú fiatalokkal is lehet találkozni, akik ugyanúgy vágnak szeretetre és törődésre, mint a többiek - ha nem jobban.

Összességében elmondható, hogy a pedagógusok kevés ismerettel rendelkeznek a deviáns viselkedésről és egyéb, szélsőségek magatartásformákról.

A letartóztatás

Amennyiben a fiatal bűncselekményt követ el, vagy ennek a gyanúja felmerül, rendőrségi intézkedésekre kerül sor: a fiatalot előállítják. Ennek időtartama 4+4 óra lehet. Ha további vizsgálatokra van szükség, őrizetbe kerül (időtartama 72 óra), amelynek helyszínei a rendőrségi fogdák. Ezt követi az előzetes letartóztatás, ami vagy továbbra is rendőrségi fogdákon, vagy már előzetes büntetés-végrehajtási intézetekben valósul meg.

Az „átlagember” azonban a letartóztatás tényét érzékeli: fia, lánya, tanítványa, közeli vagy távoli ismerőse „börtönbe” került.

Az emberek a bűnözésről, a bűnelkövetőkről a tömegtájékoztatásból értesülnek, ami torz képet ad a valóságról (Pratkanis-Aronson, 1992; Korinek, 1999). Mind a "művi" bűnözésábrázolásra (=krimi), mind az informáló műsorokra jellemző ez. A bűnöző ezekben a műsorokban - jelzésszerűen ábrázolva - brutális, sportszerűtlen, önző, elvetemült, egyszóval a gonosz megtestesítője, kinek egyetlen célja a harácsolás, a féktelen hatalomvágy; emberi kapcsolatairól, szocializációjáról pedig szinte semmit sem tudunk meg. A bűnözéskontroll a médiumokban szinte kizárólag a rendőrség dolga. Így a lakosság a modern társadalmakban lényegében túlértékeli a formális társadalmi kontroll lehetőségeit, az informálisét (család, iskola, szomszédság stb.) viszont alulértékeli. Az állampolgár felelőssége nem jelenik meg a bűnüldözés, a bűnmegelőzés és az erőszak csökkentése területein.

További félreértésre adhat okot a pedagógus feljelentési kötelezettsége. Az iskolának, a pedagógusnak, a szülőnek nincs feljelentési kötelezettsége, a Büntető Törvénykönyv 122.

paragrafusa kizárólag súlyos államellenes bűncselekmények esetében ír elő feljelentési kötelezettséget. A pedagógus a bizalmasan közölt információkat csak a gyermek érdekét szem előtt tartva adhatja tovább, olyan megoldás érdekében, mely segítséget jelent a diák számára. Ha a diákok egy-egy probléma esetében nem fordulnak bizalommal nevelőikhez, elvész a hatékony segítségnyújtás lehetősége, és ez a fiatal helyzetének további súlyosbodásához vezethet.

A letartóztatás egyébként a deviáns karrier egyik fontos pontja: lélektanilag igen alkalmas a fiatal helyzetének elemzésére, ennek értékelésére, a segítségnyújtás lehetőségének felajánlására, ill. a megfelelő támogatás együttes kitalálására. Fontos, hogy a segítségnyújtót ne a fiatal ügye, a bűncselekmény elkövetésének tartalma és körülményei érdekeljék, hanem személye, érzései, gondolatai. A megrázó helyzet, a krízisszituáció miatt a változás igénye erőteljesebben lép fel, a motiváció jelentősebb a változásra-változtatásra.

”És akkor téged bevettek, és onnantól már ki sem jöttél?”

Onnantól már ki sem jöttem, persze. És nagyon be voltam állva, és annyira be voltam szarva, amikor a rendőrök... És beparáztam, és egy szót nem tudtam mondani, semmi. És akkor ment a lelki terror: a jó rendőr - rossz rendőr játék, tudod, bejön „szétszapom az agyadat”, jön a normális, nyugodj meg, menjetek ki, na figyelj fiam, könnyíts a lelken, monddjad, úgyis mindent tudunk, a többiek már elmondtak mindent, és akkor megint berontottak, és ment a huzavona, ütés-verés, ment a huzavona, ne csináljátok gyerekek, menjetek ki. És ezt így eljátszották. Köpni-nyelni nem tudtam, és a rendőrök később mondták, hogy már el akartak engedni, mert olyan szerencsétlen voltam, nem néztek ki belőlem egy fegyveres rablást. És ki akartak engedni, és a J.-ékat is ezért is még ütötték, miért kenik rám a balhét.

És volt egy pillanat, amikor?

És hajnali 3 körül, na jól van, akkor elmondom. Azt állították, hogy korábban egy nő elvetélt egy rablás alkalmával. Tényleg volt bent egy nő. Azt nem láttam, hogy terhes, vagy nem terhes. Mindegy, szóval így megtörtem. Hát akkor bevallottam egy bűncselekményt, de akkor mondtak egy másikat is, de arról már nem akarok nyilatkozni, és így fél 3-kor átvittek a rendőrségi fogdára, G.-re. Nem tudtam mi ilyenkor az eljárás. Kérdeztem, hova visznek, mondták G.-re. Szent meggyőződés volt, hogy akkor már ezt is tudják, merthogy G.-n is volt egy bűncselekményünk, és azt hittem arra a rendőrségre, aminek a hatáskörébe tartozik. És az úton szentségeltem, már ezt is tudják. És nem derült ki számomra, hogy nem is azért vittek G.-re, másnap kihallgattak megint. A rendőrök közben dolgoztak, ugye. Két variáció van előttem, ezt még nem tisztáztuk a J.-val, nem sikerült tisztázni, nem volt tiszta a dolog. Mert a rendőrök leraktak elém egy listát, amin az általam elkövetett rablások helyszínei voltak. Időpontokban. A vallomásokban a J. erről nem nyilatkozott. De ugyanakkor beismerés indult, de aztán vissza lett vonva, és még csak gépelt oldal sem lett erről. Az volt az érdekes a dologban, hogy a J. nem tud tájékozódni B.-n. Ha azt mondják, mondja el, hogy hol volt az a 8 vagy 16 helyszín, ahol a rablást elkövette, akkor nem tudná. És belekeveredett a vallomásba, olyan is volt, amit nem csináltunk. Egyébként a J. nem tett vallomást, egyszerűen csak megtaláltak vele, csak nem úgy jött le, hanem hogy be lett ismervé. Na, és én akkor beismerő vallomást tettem a többi bűncselekményről. Érdekes dolog ez az egész, mert ilyenkor valahogy úgy kikívánczik az emberből. Közben elalváskor rémálmai vannak az embernek, viszi a rendőrség, nem tud lelépni, tűzharc, voltak ilyenek, az utolsó golyó az enyém a többi a rendőröké, ilyenek voltak. Az utolsó golyó az enyém, nem kapnak el élve, ilyen vagányság.”

„Az embernek egy idő után agyára megy az, hogy nem tud tényleg egyáltalán magára maradni. Tehát egy kis nyugalomban, kusban, saját maga. Tehát nagyon sokszor úgy volt már mindenki, hogy várta az estét, hogy felmehessen a saját ágyába, és akkor nem foglalkozik senkivel, és az egyetlen dolog, ami szabad, az gondolkodni. Mert azt senki nem tudja, hogy ki mit gondol.”

„Hát, amikor legelőször bekerültem, az a Y.-i fogda volt, akkor azt tényleg egy ilyen bulinak tartottam, hogy most tiszta jó, most sitten, mit tudom én, kényelmes szivacsos ágy, jó haver itt mellettem, eldumálok vele, adja a csokit is, tudunk inni, kóla, minden van, tehát jól jött le... nekem. Aztán másodszor, amikor a három nap után, mert akkor még úgy volt, hogy hú, ez most tök jó, most itt jól elvagyok, kialszom magam, mit tudom én, nem zavar senki sem. De akkor már, amikor átkerültem a X.-be, ott már... hajnali hatkor meg hétkor ébresztgettek, melózás, le, robotoltunk, sorbaállítás kajáért, mit tudom én, akkor már kezdtem rádöbbenni, hogy ez mégsem jó. Még a fogda se jó, mert ott is, ha három napig egy ember be van zárva, végül is ott egy-két nap már sok.”

„Hogyan érezted magad ezalatt a két év alatt?”

Először nagyon rossz volt, ez természetes. Kábítószereztem, és az elején kezdődött az elvonás. Ami nagyon rossz dolog. Most erről nem beszélek, mert hosszú lenne, mert nagy fájdalommal járt, plusz még az, hogy be is

vagyok zárva. Nem tudtam mit csinálni. Meg nagyon szabad voltam előtte, nemigen parancsolt senki. Nem parancsolt senki. Amikor bekerülsz, akkor ugráztatnak. Nincs légy szíves, vagy valami. Ebből is volt egy párszor gondom, hogy nem ugrottam egyből...

Hogyan lehet kibírni ennyi bezártságot?

Az első három hónapom az elment ezzel az elvonásos dologgal, mert ez addig tartott, amíg a fizikai része elment. Utána nem is nagyon emlékszem. Átkerültem egy másik börtönbe, ott hatan vagyunk egy zárában. Ott nagyon nehéz volt az elején. Betettek 5 cigány közé, én meg magyar vagyok, és ott megy a rasszizmus, meg ilyesmi.

Ki volt előítéletes?

Mindenki. Az 5 cigány. Bementem, letettem a cuccom, letámadtak egyből. Szétütöttek. Be akartak csicskáztatni, és ez nem nagyon ment nekik, ezért többször megverték. Vagy két héten keresztül. Aztán az egyik szabadult, jött egy másik gyerek, mondták, hogy állítsam le, ha leverem, akkor leszálnak rólam. Mert egy az egyben nem jöttek, így ötten, ahogy voltak. Így aztán ott már megnyugodott a légkör, jó volt.”

„Hogyan lehetett kibírni a börtönben ezt a 4,5 évet?

Ezt napról napra. Hát ugye, mindenkinek az eleje nehéz. Én nem ismertem senkit, nekem nem voltak alvilági kapcsolataim, ezáltal engem sem ismertek. Nekem be kellett mindenhova illeszkednem. Megérkeztem, és akkor egyből első nap, ott mindenért brusztolni kell, verekedni, ágyért, kajáért, mindenért.

Ténylegesen?

Ténylegesen. Ez nem mindenkinek van, úgy van, ha van ismerősöd, akkor nem kell, mert azt már általában ismerik, de ha olyan az ismerősöd, hogy az még droid benn, tehát takarít mindenki után, meg mit tudom én, akkor vagy rád is ezt a bélyeget sütik, vagy kiállsz magadért. Tehát akkor megint az van, amin én végigmentem, kiállni magadért, ha kell, akkor odaütni, ha kell, akkor békén hagyni, így alkalmazkodni. És az volt nagyon nehéz, azt megtanulni, hogy nem tudsz mindenkivel ugyanúgy szót érteni, hanem, hogy nagyon sokféle ember van. Van, akivel engedékenyen kell beszélni, csak úgy lehet vele normálisan beszélni, van, aki rendesen igényli, hogy úgy beszélj vele, mint a kutyával, máskülönben nem hagy békén. Tehát nagyon sokféle ember van. Ez a két véglet, mondjuk úgy, és eközött nagyon sokféle van még. Tehát az emberismerete kibővül az embernek.

Mi tartotta benned a lelket?

Az, hogy az édesanyám jött minden hónapban látogatni, ahányszor csak lehetett. Aztán írta a leveleket végig, tudtam telefonálni haza, végül is. De azért voltak törések benne.”

(Részletek kriminális életvezetésű fiatalokkal készített életútinterjúkból)

Erőszakcsökkentés és bűnmegelőzés

A 21. században, mindennapjainkban az erőszak különböző formái általános jelenségnek számítanak. Különös jelentőségű, hogy már gyermek- és ifjúkorban is ennek markáns megnyilvánulásai tapasztalhatók. Az Európai Unió ifjúságpolitikája kiemelt fontosságúnak tartja az *erőszakcsökkentés* különböző lehetőségeink feltérképezését, speciális módszerek és projektek létrehozását az adott témában, ill. a tapasztalatok feldolgozását és megosztását hazai és nemzetközi viszonylatban.

Kontextus

1. „*Violence happens all the time, it's part of Everyday Life*” - több európai ország ifjúsági és pedagógiai munkájában vált szlogenné a fenti mondat. Ennek értelmében ha az erőszakcsökkentés a célunk, a gyermekek és fiatalok mindennapi életére kell fókuszálnunk, a mindennapi életüket kell segítenünk, támogatnunk, jobbitanunk, hiszen az erőszak bármely formája ennek része.

2. Az erőszak veszélye már igen korán kezdődik a gyermekek és a fiatalok életében, gyakran otthon, majd folytatódik az intézményi szocializáció során, az iskolában, a szabadidős tevékenységekben, vagy egyszerűen az „utcán”. Sok gyermek- és fiatalok válik az erőszak áldozatává vagy elkövetővé, gyakran mindkettővé. A család, a bandák és az utca világa, az iskolai hatalmi hierarchikus elrendezettség (igazgató-tanár-diák), a gyakorlatban hierarchizált szociális kapcsolatháló (diákok egymás között) veszélyei mind az erőszak különböző megjelenési formáját indukálják. Az európai gyermekeknek és fiataloknak naponta kell

szembenézniük az iskolákban a megfélemlítéssel, a terrorizálással és egyéb támadási formákkal.

3. A fiúk nagyobb számban válnak az erőszak elkövetőjévé és áldozatává. Fiúk esetében a harc, az erő, a kiállás, az érzelmek kontrollja és elrejtése, saját magának és társainak védelme kulturális sztereotípiák.

Fogalmak

Bűnmegelőzés: tág értelemben olyan intézkedések összessége, amely a társadalom kohéziójának növelésére, az egyének és közösségeik társadalmi kötelekeinek megtartására, a lazuló kötelekek erősítésére, ill. a társadalom integrációjára irányul.

Kutatások bizonyítják, hogy a bűnözés különböző előfordulási formái némelykor közelebb állnak más deviáns viselkedéshez, mint egymáshoz. Azaz a bűnözés megelőzése azonos rendszerben helyezkedik el más deviáns viselkedésforma megelőzésével.

A bűnmegelőzés elemei:

- bűnalkalmak csökkentése
- az iskola megtartóképességének növelése
- korai beavatkozás
- gyermek- és ifjúságvédelem
- családsegítő szolgálatok
- munkanélküliek reintegrációja stb.

Mindezeknek együtt, összefonódva kell megjelenni, kiegészítve az átlagpolgár felelősségének növelésével.

A cselekvési lehetőség és a címzett szempontjából a következő bűnmegelőzési modell használatos:

Primer prevenció: cél a lakossági biztonságérzet erősítése, a társadalmi integrációs esélyek javítása, valamint a deviancia társadalmi reprodukciójának fékezése. A beavatkozás korai stádiumban történik, felvilágosítás és hiteles információk szolgáltatása a feladat. A stigmatizálás miatt kizárólag segítő jellegű szolgáltatások biztosítása!

Szekunder prevenció: a veszélyzónában lévőkét célozza, az enyhébb devianciákat tartósan megvalósítóakra irányul. A reális kockázat felismerése után még mindig az ismeretek áramoltatása a feladat, és még mindig nem büntető jellegű.

Tercier prevenció: a bűncselekményt elkövetőkre irányul, a visszaesés megelőzése a cél.

„És mikor kezdtetek igazán bűnözni, hogy jött az ötlete?”

Hát, az ebben az évben kezdődött, '95-ben hát november-december környékén a J.-val kezdtem el ezt az egészet. Fent voltam éppen nála. Beszélgettünk, hogy lehetne pénzhez jutni, mit csináljunk. Akkor szó volt arról, hogy...

Bocsánat, ekkor egyébként dolgoztál?

Persze, visszamentem a TV-hez, dolgoztam.

És ekkor is, amikor ott ültetek és beszélgették, akkor is dolgoztál?

Igen. Volt egy buli lehetőség, készültünk szilveszterre, ez már novemberben elkezdődött, mert egy nagyszabású bulit akarunk csinálni, egy hatalmas nagy légvédelmi pincében. Ez egy óriási alapterületű katonai légópince volt. Ott a Zs. térenél a III. kerületben, benyúlt a R. alá. És valami félelmetes jó hely lett volna egy ilyen partira... És a lényeg az, hogy honnan szerezzünk pénzt arra, hogy az elektromos dolgokat, festéket, ezt meg azt megcsináljuk. És ekkor jött az ötlet, ültem fenn a J.-nál, volt éppen egy Zsaru magazin ott, hogy a Fő utcában egy éjjel-nappali boltot kirabolt ez meg ez, és akkor néztem a fantomképet, és mondtam: ez én is lehetnék, vagy Te is, vagy akárki, olyan volt a fantom kép. Oda volt írva, hogy 140 ezer Ft-ot rabolt. Összenéztünk a J.-val, és mind a kettőnkben - gondolom - ez a gondolat szöveget ütött a fejünkbe, hogy 140 ezer Ft, ez hatalmas pénz ugye nekünk, és hogy fél perc alatt megvan ez a pénz. És akkor kezdődött a szervezés, hogy mit hogy csináljunk, mivel csináljuk. Mondta a J., van egy jó kis salátabár Ú.-n és azt kellene megpróbálni megcsinálni. És akkor az egyik barátunk, aki aztán büntársunk is lett...

Novemberben került megfigyelésre, hogy s mint csináljuk.

Tehát figyeltétek a helyet?

Figyeltük a helyet, gőzünk nem volt, ott mennyi pénz lehet. Nem is számítottunk bevételre, csak ilyen próba, és végül is ketten mentünk el. Ettől a társunktól szereztünk fegyvert, mert ő biztonsági őrködött.

És igazi fegyverrel?

Nem, nem, nem eleinte gázpisztollyal.

És fegyvernek látszott?

Abszolúte fegyvernek látszó tárgy. És akkor december 5-én éjjel fegyverrel nekiindultunk 1 óra körül. A J. jó messze a lakótelepen lerakta az apja autóját, amit elkötött, jól összekoszoltuk a rendszámablát, és akkor megindultam.

Egyedül, és a J. kint várt?

Igen egyedül, egy nagy levegőt vettem, és bementem.

Símaszk és minden volt?

Nem, akkor nem símaszk, nem harisnya, hanem egy kapucni meg egy napszemüveg. Egy kukkot nem láttam, és hát a szokásos. Három hölgy volt bent. Nagyon megijedtek. Kettőnek mondtam, feküdjenek le, a harmadiknak mondtam: nyissa ki a pénztárt, és kőkeményen összeszedtem azt hiszem 36 ezer Ft-ot.

Nem tudom, miért gondoltátok, hogy egy salátabárban nagy összeg van...

Hát azért, mert az is fontos, hogy nők voltak, az első rablásnál, ha két marcona férfit kell lefektetni, nem biztos, hogy határozottan tudok fellépni, de a nőekkel nem volt semmi gond. De így indításnak ez is tökéletes volt, mert másnap megvettünk két stroboszkópot, gyorsan villogó lámpa, mozgó fény lenne...

És azt mire?

Hát a buli, a bulira. Magyarul ezt a rablásból szerzett pénzt beinvestáltuk a buliba.

Két dolgot szeretnék kérdezni. Az egyik az, te mit éreztél, gondolkodtál-e bármin is?

Nem akartam gondolkodni! Persze a szokásos: a szívem a torkomba dobogott, a lüktetés a fülben, tudod mikor az adrenalin elkezd dolgozni az emberben.

A másik meg az: mi az istenért volt fontos ez a buli?

Ez a buli? Elhatároztuk, hogy ezt nagyon jól megcsináljuk. A J. számolgotott, mint az örült, hogy ebből mekkora bevételt fog kaszálni. Éppen most találtam meg a napokban a jegyeket, amiket csináltunk. Meg hát, nem utolsósorban az ott eladott anyag, az is jövedelem, üzlet. Hát hogyné. Óriási mennyiségű anyagot vásároltunk a bulira, amit sikerült is eladni.

És utána mennyi idő telt el a következőig?

1 hónap alatt, akkor december hónapban 5 rablást csináltunk meg.

Láttátok, hogy az első működik...

Igen, a második egy videotéka volt, ott se volt sokkal több pénz. És akkor rámentünk a benzinkutakra, és a másik 3 már benzinkút volt. Ott már 100 meg 300 ezer Ft volt a bevétel. Úgy nagyjából az 5 rablásból 600 ezer Ft jött össze. És akkor az nagyon tetszett, öt rablást megcsinálunk, ketten csináljuk, és van hatszázezer forintunk. Amin egyből vettünk ezt azt, zene cuccot, hangfalat, fényeket, festéket. És tényleg nagyon szuperül megcsináltunk azt a bulit... Az a pénz, amit befecéltünk, az nem jött vissza, egy kicsit elkalkuláltuk magunkat, de úgy elég jól összejött a dolog. És akkor elterveztük, hogy ilyen bulik csinálásával fogunk foglalkozni, parti szerviz. De ehhez bővíteni kellett a repertoárt, venni kellett ezt, azt, amazt. És akkor így folytatódott a dolog. És akkor így szépen jöttek, csúsztak be az emberek. Először a Sz., aki taxizott. Volt egy sárga fiat tipója, a Fótaxinál dolgozott. Az ő autóját, ha jól emlékszem, már decemberben elkértük, míg ő szerelt, elmegyünk egy kört - mondtuk, jó monda, menjetek, menjetek. Fogtuk magunkat, mentünk egy kört, visszajöttünk 300 ezer Ft-tal és mondtuk: Sz. köszönjük a taxit.

És ő nem is tudta?

Nem, ő közben szerelt. Neki januárban szóltunk. Végül is feltűnt, hogy elég sok pénzünk van, mi fizetünk mindent, jövünk-megyünk. És akkor Sz. megkérdezte. És akkor mondtuk: sorry, de már kétszer elkértük az autód azért, hogy elmenjünk pénzt csinálni. Így aztán először a Sz. lett beavatva, tetszett neki a dolog, hogy sofőröködhöz rablás után, meg mondott is helyeket, taxis lévén ismerte a várost, a rendőrséget, a körülményeket, és akkor így ebben tudott segíteni. A legközelebbi baráti kör az a K. volt, meg ez a B.. Ők is megtudták idővel. Eleinte még semmit nem csináltak, és ha jól tudom a 9. rablás volt az, hogy a J. a 9. rablásig csak a kocsiban ült, hogy a Sz., a K.-nal jöttek oda.

Akkor te kilencet tök egyedül csináltál?

Igen, igen, igen! Nagyon élveztem.

Igen?

Hajaj nagyon, nagyon!

Mindeközben nem gondolkodtál?

Továbbra is úgy gondoltam, mivel nagyon felkészülten, nagyon precízen csináljuk, igazán a lebukás veszélye egyenlő a 0-val, mert ha rendőrök a nyomunkra akadnak, akkor is le tudunk lépni, mint az örültek. Bíztam a Sz.-ban, bíztam a J.-ban. Tehát magyarul: tényleg csak a helyszínen tudtunk volna megbukni.

Jó, ezen gondolkodtál, de, hogy ott vannak emberek, akikre te fegyvert fogsz?

Semmi, nem, mert én tudtam, hogy eleve nem fogom bántani őket.

Tehát nem történik egy olyan mozdulat, amire lövés a válasz. Éles volt a fegyver?

Nem, ekkor még nem volt éles fegyver. Az éles fegyver pont a 9. rablás után lett beszerezve. És 15 volt, 16. Tehát összesen 7 rablást követtünk el éles fegyverrel. És a 9. rablásnál volt az, hogy a J.-t is már nagyon izgatta, mindig csak a beszámolóimból derült ki, hogy mi történt, és mondta, hogy ő is meg szeretne egy ilyet csinálni. Mondta, hogy egyedül nem mer bemenni, így ketten mentünk be a végén egy ilyen Total kútra, és hát nekem is jobb, hogy ketten vagyunk, nyugodtabb az ember. És onnantól kezdve a J.-val vagy a B.-val követtem el ezeket a balhékat. De úgy jó volt, bulinak fogtuk fel. Semmiféle, eleve tudtuk, hogy nem akarunk bántani senkit, ha arról van szó, akkor inkább elfutunk, mint hogy nekiálljunk erősködni, vagy verekedni, vagy akármi. De volt egy elhatározásunk, hogy magánszemélyt nem rabolunk ki. Aki ott van a kúton, annak nem vesszük el a pénzét. Meg hát tényleg csak a bevételért megyünk. Igaz, hogy szóban fenyegetünk, de ez nekünk nehezen menne, de tettelegességig vagy ilyenekig álmunkban sem gondoltunk. Pl. amikor a legkomolyabb szituáció volt, amikor nappal egy OTP-be mentünk be, ahol fegyveres biztonsági őrök voltak, ott is direkt pl. nem volt benne teljesen a tár a fegyverben, a fegyvernek a sátorvasát markoltam és nem a ravaszát, és nem volt kibiztosítva. Ezermilliószor átgondolhattam volna, mikor lövök, és nem akarok löni, mert nem erről szól.”

(Részletek kriminális életvezetésű fiatalokkal készített életútinterjúkból)

A Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiája

A bűnözés Magyarországon a rendszerváltozás óta robbanásszerűen növekedett. Az ismertté vált bűncselekmények többsége a lakosság vagyoni- és személyi biztonságát közvetlenül sérti, az élet minőséget kedvezőtlenül befolyásolja. E folyamatot nem követte a társadalom és az állampolgárok önvédelmi mechanizmusainak kifejlesztése.

A jó közbiztonság nem valósítható meg kizárólag a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás hagyományos, garanciákban gazdag rendszerében. A közbiztonságot ugyan javítja a bűnüldözés teljesítményének és a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának növelése, szükség van azonban olyan, a társadalmat ösztönző és mozgósító programok, technikák intézményesítésére is, amelyek a nagy- és kisközösségek, az intézmények, a gazdasági szereplők és az állampolgárok önvédelmi képességét, bűnözéssel szembeni védettségét fokozzák.

A korszerű társadalmi bűnmegelőzési stratégia a társadalom önvédelmi képességeit fokozó, államilag vezérelt illetve támogatott szakmai és civil mozgalom. Olyan célkitűzések összessége, amelyekkel mérsékelni kell a bűncselekményeket előidéző okok hatását, csökkenteni kell a sértetté válás veszélyét, növelni az egész közösség biztonságát, ezáltal javítani az élet minőségét és egyben az emberi jogok érvényesülését. A bűnmegelőzési intézkedések költségeit olyan befektetésnek kell tekinteni, amelynek hozama a közbiztonság érzékelhető javulása.

A Társadalmi Bűnmegelőzési Nemzeti Stratégia prioritási területei

Nevelés-oktatáspolitikai feladatok:

I. A gyermek- és fiatalkori bűnözés megelőzése, csökkentése

A tanulási kudarcokkal kapcsolatos jelzőrendszer kialakítása; felzárkóztató programok kidolgozása és rendszeres értékelése.

Az iskolai ifjúság- és gyermekvédelemmel foglalkozó pedagógusok és a helyi bűnmegelőzésben, alkohol- és droprevencióban érintett szakemberek közötti együttműködés

biztosítása. Megyei, fővárosi szinten az iskolai ifjúság- és gyermekvédelmi felelősök fórumának létrehozása.

Erőszakmentes konfliktuskezelő technikák integrálása az oktatási, nevelési programba.

A döntéshozatal, a problémamegoldás, a kommunikációs készség, az önértékelés, a stresszkezelés, az érdekérvényesítés készségeinek fejlesztése.

Az iskolakerülésre és más deviáns cselekményekre reagáló programok kidolgozása.

A szabadidő eltöltést, közösségteremtést szolgáló iskolai klubok létesítése, működtetése.

A környezeti és természeti értékek megbecsülésének fokozása az oktatási-nevelési intézmények nevelési programjaiban (például erdei óvoda, iskola programok).

II. A városok biztonságának fokozása

A jogkövetés és a kötelezettség-teljesítés kultúrájának terjesztése a városi fiatalok körében.

A városi gyermekek oktatása a közlekedési szabályokra, a tömegközlekedési eszközök hasznosságára, rongálásuk tilalmára, igénybevételek szabályaira.

A városi oktatási intézményekben, különösen a városok szegregált övezeteiben az iskolai szociális munkás, gyermekvédelmi-felelősi hálózat megerősítése, valamint az iskolai szabadidő-szervezők tevékenységének és az iskolakluboknak a támogatása.

III. Családon belüli erőszak megelőzése

Részvétel a jelzőrendszerben.

Azonnali reakció az iskolában és kollégiumban előforduló erőszakos megnyilvánulásokra.

Az erőszakmentes konfliktuskezelő technikák és a családi életre nevelés integrálása a közoktatási programba.

A döntéshozatal, a problémamegoldás, a kommunikációs készség, az önértékelés, a stresszkezelés, az érdekérvényesítés készségeinek fejlesztése.

Az iskolaszék és más szülői közösségek mobilizálása a családon belüli erőszak elleni fellépés kultúrájának, módszereinek érdekében.

IV. Az áldozattá válás megelőzése, áldozat segítség, az áldozat kompenzációja

A bűnüldözés, a büntető igazságszolgáltatás és az oktatási intézmények együttműködésének megteremtése az áldozat védelme érdekében.

Az önvédelmi készségek fejlesztésének integrálása a közoktatásban, a reális kockázatok tudatosítása.

Konfliktuskezelő programok integrálása az iskolai oktatásba.

Erőszakmentes problémamegoldó technikák tanítása. A „többet ésszel, mint erővel” kultúrájának erősítése a kortárs csoportokban.

Az iskolán belüli kirekesztés felderítése, az ellenük való hatékony fellépés.

Az iskolai, kollégiumi erőszak, zsarolás áldozatainak hatékony védelme.

A gyermekvédelmi gondoskodásból kikerülő fiatalok felkészítése az áldozattá válásuk nagyobb kockázatának tudatosítására.

A pedagógusok védelme a foglalkozásukkal kapcsolatos konfliktusokban.

V. A bűnisméltés megelőzése

A bűnüldözők, az igazságszolgáltatók, a büntetés-végrehajtás és a pártfogó felügyelői szolgálat együttműködése az oktatási intézményekben.

A közoktatásban való részvétel mint magatartási szabály alkalmazása azoknak a 30 év alatti jogerősen elítélteknek a körében, akik a 8. osztályt nem fejezték be.

Szakképzésben való részvétel mint magatartási szabály alkalmazása.

A döntéshozatal, a problémamegoldás, a kommunikációs készség, az önértékelés, a stresszkezelés, az érdekérvényesítés készségeinek fejlesztése a büntetés hatálya alatt állók és az utógondozottak számára.

A jogkövető magatartás kialakítása a bűnelkövető viselkedés megváltoztatását segítő programokkal, a jogerősen elítéltek szembesítése az elkövetett bűncselekményeik következményével.

Kedves Mercedes!

Ez egy vers lesz, Neked s Nektek. Le ne selejtezd! Egy perfekt helyre tedd el.

Bele lettem temetve, eme fergeteges fertelembe.
Be lettem teljesen szegezve egy feneketlen verembe.
Rettenetes egy helyzet...
Ketrecebben, tehetetlen fetrengve, fejem eleje kezembe temetve.
Helyzetem teljesen lehetetlen, de nem kesergem, mert eszemet belevetem egy tetemes versrengetegbe.
Eme veszedelmes perceket ezzel szerelem le.
S ezzel teljesen lefelejttem rettenetes helyzetemet.
Keservesen remegve eme veremben, nem tehetek egyebet.
Teljes lelkemet s kegyemet egy szervezetnek teszem le, melynek neve „Nevelde”.
Megkedveltem benne rengeteg kedves embert.
Elemeztem festett egyvelegeket, tengereket meg hegyeket.
Szereztem kellemes jegyeket.
Nevettem s egyben „nevelkedtem”.
El nem felejttem eme perceket!
Nem heverek teljesen leverve, elkezdett tervemet befejezem.
Kezemnek elege lett, szemem beremegett, szerkezetem, mellyel eme jeleket vetettem, ezennel leteszem.
Levelemmel rendszeresen megkereslek, de Te se feledj!

Szeretettel egy lelkes fenegyerek:

R.

Ui.: Nem tudom, mennyire volt időmértékes,
De mint látod, időm itt nem értékes.

Üdv mindenkinek!

2003. 11. 10.